

PONRŠEK

110

BOŽIĆ 2009.

UVODNIK

Štovani štioče, u ovom broju nema izvješća s dvije opscene hrvatske konvencije. Kažem: nema, što je i logično, jer se oko predmetnih okupljanja stvorio zavjet šutnje. Ponajprije, s ovogodišnjeg Essekona nema ni traga, ni glasa. Web stranica organizatora, kluba Gaia iz Osijeka, dostupna je samo registriranim korisnicima. No, kako su kolale razmjerno provjerene informacije da se organizacije ove godine pothvatila iskusna Vanda Muhar, nadam se da na slavonskoj konvenciji nije došlo do logične progresije od nabacivanja povrćem (prije dvije godine), preko suzavca (lani), do pripucavanja iz jurišnih pušaka. Dok ne pribavim kakvo-takvo izvješće, ostaje mi se samo nadati...

Posve iza scene odigravala se i konvencija organizatora konvencija, Štrumfkon. Jedina informacija koja je procurila jest da je Dalibor Perković Izitpajnu pristupio neki fan te ga upitao jel' još uvijek *filka*. A Izitpajn je brže-bolje objesio svoje *filk*-uratke na NOSF-ovom forumu. Za neupućene: filk je glazbeni žanr

gdje se opjevavaju motivi SF-a, a sama riječ je navodno nastala tiskarskom greškom. Bilo kako bilo, Izitpajn je prekršio zavjet šutnje, *štrumfetà*, pa se zna što mu sljedeće za Valentinovo.

Što još nedostaje? Pa, drugi teleskop u rubrici Dva teleskopa. Ostavio sam ga za idući broj. Naime, drugi teleskop sam trebao sam napisati, a onda se postavila dilema: ili ispolirani esej, ili božićni broj!? Odgovor je, dragi štioče, u Tvojoj ruci.

Dodat će samo kako se već etablirani autor Danijel Bogdanović u ovom broju javlja kao ilustrator.

A sad, na čitanje!

U Zagrebu, 22. prosinca 2009.

"Parsek" na webu:

<http://parsek.sfera.hr/>

i još:

<http://parsek.blog.hr/>

B.Švel

**Goran Konvični dobio je blizanke
Liru i Rimu**

ČESTITAMO!

Ovo je prva uopće prča što ju je napisala Gordana, o kojoj pak znamo jako malo, osim da studira ekonomiju. Što reći? Keep up the good work!

Gordana Habulin

PROJEKT BOŽIĆ

Kao i svake godine, pred Božić je vladala strka i zbrka u radionici Djeda Božićnjaka. To je bio projekt koji se ponavlja svake godine, ali je i svake godine zapeo na skoro istom mjestu. Sve su faze išle svojim tokom, osim jedne. Početne faze, kao što su planiranje, okupljanje tima, izrada nacrta, te početak posla, koje su se odvijale tokom proljeća, ljeta i jeseni išle su po planu. S prvim znakovima zime dolazili su i prvi simptomi sveopćeg kaosa.

Svake godine od nastanka svijeta (ili Najveće Međunarodne Korporacije za Proizvodnju Bezalkoholnih Pića™, kako neki tvrde) dešavao se zastoj i veliki troškovi baš u završnoj fazi. Naručilac projekta, tj. Investitor je bio ljut, a Djed Božićnjak, kao projektni menadžer, bi bio prvi na tapeti. Kako svi znamo tko je Investitor i da je on moćan, jer je

ipak sve stvorio, Djed Božićnjak je ove godine odlučio uvesti neka poboljšanja u timu.

* * *

- Što je ovo? - zapitao se patuljak Giri kada je ugledao Djeda Božićnjaka kako lijepi obavijest na vrata kantine za vrijeme ručka.

- Ne znam. Hajmo pogledati! - predloži Mastri, njegov kolega.

Obojica se zaputiše prema rulji koja se skupila pred vratima.

- Nek' ide u tri posrana soba. Ovo je nemoguće! - gundao je jedan patuljak u grupi.

Taman kada su svi pročitali obavijest oglasilo se zvono za kraj pauze. Rulja se vratila na posao. Zadnji je, kao i obično, išao Giri zalupivši vratima kantine na kojoj je

stajala obavijest. Na njoj je pisalo: *Zbog redukcije troškova i vremena, a s ciljem završetka projekta u roku, svim zaposlenicima se skraćuje pauza za ručak s 15 na 10 minuta i oduzima im se pola naknade za ručak. Vaš Djed Božićnjak.*

Patuljci su mrsko nastavili s poslom. Giri, koji je radio na traci gdje je trebalo nataknuti glave bezglavim lutkama, dobacio je prijatelju Mastriju:

- Ovo je nehumano!
- Znam. Ali se tako posluje danas. - odvrati Mastri.

- Svake godine poduzima akcije i svake godine je isto. Radim ovdje već 75 godina i ništa se nije promjenilo. - mrzovoljno reče Giri.

- Osim možda odnosa prema radnicima. - sarkastično nadoda Mastri.

- Ja ču dati otkaz! Još danas! - odlučno reče Giri.

- Da? A gdje ćeš, molim te, raditi? Pa zato nam to i radi jer si može dopustiti. Ovo je jedina tvornica u krugu od tisuću kilometara koja radi. Sve ostalo je propalo od kad je ona vražja Najveća Međunarodna Korporacija za Proizvodnju Bezalkoholnih Pića™ postala popularna. Oni imaju monopol. Pomiri se s tim da ćeš tu dočekati penziju! - mirno reče Mastri.

- Ma nek' me jebu svi sobovi Sjevernog Pola ako ču tu raditi još 25 godina! - uzvikne Giri.

- Ti! Šuti i na posao! Ima da te glave stoje uspravno kao da je riječ o tvojoj glavi! Onoj drugoj! - uzvikne patuljak nadglednik

koji je viši od ostalih jer se rodio par mjeseci nakon černobilske katastrofe, pa pati od genske mutacije kostiju. Mnogo je mlađi od Giriјa, a posao je dobio samo zbog visine (navodno bolje nadgleda posao).

Ostatak radnog dana, radnici su proveli u tišini radeći svoj posao. Radio im se pokvario, a menadžment im nije htio odobriti kupnju novoga.

* * *

Investitor mi je dao slobodne ruke da formiram tim kako ja hoću i radim na način na koji meni odgovara. - pravdao se Djed Božićnjak kada su ga napali zbog odluke da se ukloni toaletni papir iz službenih toaleta jer je to nepotrebni trošak.

- Vi ste patuljci. Što znači da manje jedete nego ljudi, tj. treba vam manje hrane. - argumentirao je odluku da nitko ne smije unijeti više od 200 kalorija po obroku.

- Rad na traci je čisti posao. - govorio je kada su napali odluku da neće više dobivati službene uniforme.

Odluke za poboljšanje, zajedno s argumentima, nizale su se jedna za drugom, a radnici su bili sve nezadovoljniji.

Bližio se Božić. Djed Božićnjak je morao napraviti plan kako da izbjegne rizik od nenadanih i kriznih situacija.

- Molim vašu pažnju! - obrati se Djed Božićnjak svojim radnicima tokom pauze za ručak.

- Što sad taj majmun hoće? - promrmlja Giri.

- Želio bih vas obavijestiti da od danas više nitko nema pravo na bolovanje do dalnjega. Ne smijemo dopustiti da nas išta iznenadi! - veselo je poručio ostalima, zadovoljan svojom odlukom.

- Pa, šefe, kako? Pa sad je sezona raznih bolesti? - upita ga Mastri.

- Pa imate *Coldrex*. - odgovori Djed Božićnjak i vrati se u svoj ured. Trebalo je napraviti kalkulacije puta za Badnjak, te ispisati otpremnice za svaki poklon.

- Jesi ti čuo ovo? Pa to nije normalno! - upita Mastri Giriјa.

- Jesam, ali trenutno imam većih briga; sav smrdim, obleka mi se poderala, a guzica me svrbi od ovog lošeg novinskog papira. Čak su mi se i slova preslikala na guzicu. - reče i nagne se da pokaže desnii guz na kojem je stajao naslov današnjih dnevnih novina: *RECESIJA U SVIJETU! KAKO PREŽIVJETI BOŽIĆ?*

- Ha, to se i ja pitam. - kroz smijeh reče Mastri.

Opet se oglasila sirena i opet su krenuli na posao. Ostala četiri sata Giri je nabijao glave na lutke pokušavajući ne misliti na svrbež.

- Proklete lutke... i proklete te male gnusne spodobe koje ih vole maziti, paziti, češljati... Kad sam ja bio mali igrali smo se jednim drvenim štapom i to je bilo to. Nitko nije tada čuo za nikakve nerealne plastične ljudske imitacije. Pogledaj samo taj struk- k'o da ju je netko u šraftuk stisnuo! - razmišljaо je Giri.

Sirena se oglasila za kraj noćne smjene koja se plaćala isto kao i dnevna. Radnici su pojurili prema izlazu iz tvornice kako bi se čim prije potrpali u autobus. To nije bilo toliko zbog želje da dođu što prije doma, nego zbog toga što je Djed Božićnjak prepolovio broj autobusa za prijevoz, pa onaj tko izvisi mora pješaći doma po snijegu visokom dva metra i "toplini" od -20 stupnjeva Celzijusa.

Giri je ovaj puta imao sreće. Uspio se ugurati u autobus tren prije negoli je vozač zatvorio vrata. Vrata su mu pri zatvaranju stisnula rukav zimske jakne, ali se Giri nije previše žalio. Bio je sretan što ide doma.

* * *

Bilo je 6 sati uvečer i Giri je krenuo do prijatelja Mastrija kako bi zajedno otisli na posao. Morali su pješaći jer je još jedna pametna odluka Djeda Božićnjaka bila da treba štediti benzin, pa im je ukinuo prijevoz na posao - imali su samo prijevoz s posla, ali i to je nešto.

Kada su došli u tvornicu, Djed Božićnjak je baš bio u dnevnoj ophodnji sobova. On nikad nije napuštao tvornicu jer se bojao da će doći do pada produktivnosti kada njega neće biti u blizini. Nakon ophodnje sobova uzeo je neki spisak sa sobom i krenuo u svoj ured. Dignuo je slušalicu i okrenuo neki dosta dugačak telefonski broj - kao da zove u inozemstvo i to na mobitel:

- Halo, pediker za krave? - upita Djed Božićnjak.

- Da, izvolite? - oglasi se nježni ženski glas s druge strane linije.

- Želio bih naručiti pedikera za sutra ujutro, najbolje odmah u 8 sati. - reče Djed Božićnjak.

- Dobro, a recite mi koliko komada krava imate za obraditi? - upita ga ženski glas.

- Pa, imam jedno 20 komada, ali je 10 onih koji su mi hitni. Ali, to nisu krave, nego sobovi. - doda Djed Božićnjak.

- Sobovi? Pa što niste odmah rekli? Sad sam bez veze ispunila krivi nalog. Sobovi su čisto drugi odjel. Morat ću vas prespojiti - pričekajte. - uljudno mu je rekla.

Tuut-tuut, tuut-tuuut,... Telefon je zvonio, ali se nitko nije javljaо. Djed Božićnjak je već htio poklopiti kada je začuo s druge strane:

- Pediker za krave, podružnica sobovi, izvolite? - javio se oštar muški glas.

- Želio bih naručiti pedikera za sutra ujutro, najbolje odmah u 8 sati. Imam 20 komada sobova za obraditi, od toga 10 hitno. - ponovi svoj zahtjev Djed Božićnjak.

- Može, može. Nego, recite mi molim vas vaše ime i prezime, adresu i broj telefona za slučaj da nešto iskrne. - izreferirao je muški glas.

- Adresa je Ulica hladnog snijega bb, vidjet ćete veliku tvornicu, ne možete pogriješiti. A čije ime moram dati? - upita Djed Božićnjak s nelagodom.

- Pa onoga tko potpisuje dokumente i račune. - kroz smijeh će muški glas.

- Onda pišite: Djed Božićnjak. - reče Djed Božićnjak.

- Mislite Djed Božićnjak, kao *Djed Božićnjak?* - s nevjericom ga upita muški glas.

- Da, oboje velikim slovima. Što, zar nešto nije u redu? - upita Djed Božićnjak.

- Gospodine, vi to mene zezate?! Ako ne želite reći pravo ime, mislim na ime čovjeka koji zaista postoji, onda ništa od posla! - odgovori mu muški glas pomalo ljutito.

Djed Božićnjak je stajao u čudu i razmišljaо. Koliko on zna, svi ga zovu Djed Božićnjak i nikada nije trebao odavati svoje pravo ime, jer je poznat u svijetu. A ovaj tu misli da ga netko jebe u mozak. Nakon poduljeg razmišljanja odlučio je...

- Halo! Ima koga?! - derao se muški glas i prekinuo Djeda Božićnjaka u razmišljanju.

- Ima, ima.

- Nego, hoćete mi, molim vas lijepo, dati svoje cijenjeno ime i prezime, pa da ja onda popunim nalog? - sa podsmjehom ga je upitao muški glas.

- Theophil Nicholas Cranial X. - reče Djed Božićnjak.

- Dobro, gospodine Cranial, sutra ujutro će vam doći čovjek da sredi sobove. Do viđenja. - reče muški glas ne znajući da će poklopiti slušalicu pravom Djedu Božićnjaku.

* * *

- Mastri, imaš možda koju majicu za posudit? Moje su sve užasno prljave i poderane. - upita ga Giri.

- Evo imam još jednu, nije baš skroz čista, ali...

- Ma nije problem, čišća je od mojih. - reče Giri i uzme majicu.

- Još samo pet dana i cijela ova strka će biti iza nas. - s olakšanjem reče Mastri.

- Ja se nadam. Već sam smršavio 10 kila i, kao što vidiš, nemam više radne odjeće. - reče Giri pokazujući na smazane i poderane hlače i majice.

- Danas moramo ispuniti normu od 15 kutija onih ogavnih *Bratz* čudovišta. - s gađenjem će Mastri.

- Da, kad bi samo Investitor i ta djeca znala da tijela tih lutaka dolaze kao škart iz kineskih tvornica i sadrže više otrova nego i jedan pesticid ili otrov za štakore poznat čovjeku. - sa smijehom reče Giri dok su hodali prema radnom mjestu.

Negdje tokom radnom vremena došao je onaj veliki patuljak nadglednik da im prenese poruku od Djeda Božićnjaka kako će svi ostati raditi i dnevnu smjenu. Zbog pomanjkanja vremena spojiti će dvije smjene.

Patuljci su bili nezadovoljni ali se nisu mogli, a neki se nisu ni htjeli, buniti. Mislili su da će još nekako izdržati tih pet dana.

Ujutro, točno u 8, stigao je visoki čovjek guste crne brade. U ruci je nosio veliki smeđi kofer od umjetne kože.

- Dobro jutro. Ja sam pediker za sobove. Gdje vam je šef? - pozdravi i upita.

- Dobro jutro. Šef je u svom uredu. - odgovori Giri. U sebi je pomislio kakvo je to zvanje pediker za sobove i koliko čovjek mora biti glup ili jadan da radi takav posao.

Pediker je otišao po Djeda Božićnjaka i zajedno su krenuli prema staji. Na putu do tamo Djed Božićnjak je cijelo vrijeme pričao o svojim sobovima, koliko on njih voli, da su mu kao obitelj, itd. Pediker je sve to slušao, ali mu je Djed Božićnjak užasno išao na živce. Krenuo je obaviti posao prvo na onih 10 sobova za koje je Djed Božićnjak rekao da moraju ići prvi, jer će njih trebati da mu vuku saonice na Badnjak. Pediker je na to pomislio da je ovaj skrenuo, ali mu nije htio proturječiti. Htio je samo što prije obaviti posao.

Prvi na red za pedikuru je došao Djedov miljenik Rudolph. Pediker se odmah latio posla i bio gotov za deset minuta. Ustao se da krene na drugog soba, kada mu se učinilo da ovom sobu nos ima nekakvu čudnu crvenkastu boju. Kada se okrenuo da pogleda bolje sob se već bio izgubio u gomili. Pomislio je da je to vjerojatno bio odsjaj od božićnih lampica koje su ukrašavale cijelu tvornicu i staju. Ostatak sobova obradio je za manje od četrdeset minuta i, nakon što mu je Djed Božićnjak platio, krenuo je prema svom automobilu. Upalio je motor i otišao.

Djed Božićnjak se vratio u tvornicu i krenuo u obilazak pogona. U ruci je držao listu na kojoj bi tu i tamo nešto napisao. Pregledao je već gotove kutije u skladištu i pritom se izderao na vozača viličara da pažljivije postupa s tom robom, inače će mu razbijeno skinuti s plaće.

* * *

Došao je i taj dan. Patuljci su već tri dana radili neprekidno u duplim smjenama. Jedva su stajali na nogama od umora. Proizvodnja je završila i trebalo je sada zamotati sve te poklone.

Djed Božićnjak je još na početku godine otpustio sve koji su radili u odjelu za zamatanje darova, jer nije vidio koristi da ih drži tu, a rade samo jedan dan u godini.

Radnici su bili veseli kada se oglasila sirena za kraj smjene. Bila je to zadnja smjena u ovoj godini.

Baš kada su namjeravali potrčati u svlačionice, patuljak nadglednik viknuo je na megafon:

- Svi koji su završili s proizvodnjom, neka se presele u odjel za zamatanje darova. Tamo će svatko dobiti svoj dio posla. Kada završite, možete doma! -

Svi su nevoljko krenuli na zamatanje darova. Znali su da će to trajati skoro do ponoći. Svatko je dobio hrpu koja je bila tri puta veća od njega.

Mastri i Giri su se pogledali, umorni k'o konji i uglas uzviknuli:

- E sad bi bilo dosta! -

- Što to? - upitao ih je nadglednik.

Dosta je ove torture! Mi nismo robovi! Mi smo radnici i imamo svoja prava! - uzviknuo je Giri.

Patuljci su u tom trenu prestali s radom i napeto gledali daljnji razvoj situacije.

- Koliko ja znam, nemate sindikat, pa prema tome nemate se pravo žaliti! - odgovorio im je nadglednik.

- A da? Ako je tako, onda ja osnivam sindikat patuljaka odmah sada! Tko je sa mnom?! - okrenuo se prema patuljcima i uzviknuo.

Patuljci se pogledaše i u isti glas uzviknu:

- SVI!

Bijesna rulja, na čelu s Girijem, krenula je prema nadgledniku i u tom trenu svi su zaboravili da je on jedan od njih. U tili čas izgubio mu se trag pod nogama bijesne rulje nezadovoljne torturom na poslu.

Za to vrijeme Djed Božićnjak bio je u staji i tepao svojim sobovima.

- Samo vi jedite, da mi budete veliki i jaki, pa da možete prijeći cijeli put brže nego prošli puta! - govorio je umiljatim glasom tepajući Rudolpha.

Ostali sobovi su ga gledali. Nije im se svidjela pažnja koju Rudolph dobiva od Djeda Božićnjaka.

Tada je Djed Božićnjak čuo povike iz tvornice i otišao da provjeri o čemu je riječ.

Sobovi su napravili krug oko Rudolpha i gledali ga prodornim i ljutitim pogledom. Najveći sob mu je prišao:

- Rudolph, Rudolph, uvijek najmanji, uvijek najumiljatiji. - govorio je Comet.

- Da, da, njemu uvijek treba posebna pažnja... - nadodao je Dasher.

- Dečki, o čemu vi to? - zbunjeno ih je upitao Rudolph.

- Znaš ti dobro o čemu mi to, ti šupljoglavi stvore! - ljutito je uzviknuo Comet.

Ostali sobovi počeli su hodati prema Rudolphu i pritiskati ga sve jače u kut. Rudolph je bio sve izbezumljeniji. Nije razumio zašto su se okomili na njega.

- Uvijek samo priča o tebi, tebi daje najbolju hranu, tebe pokriva dekom... - počne Comet.

- A za nas nitko ne pita. Mi smo samo sobovi. Ali ti, ti si mu stvarno poseban! - sarkastično nadoda Dasher.

- Baš me zanima kako bi Djed Božićnjak obavio posao ako bi se tebi nešto dogodilo? - upita Comet.

- Da, recimo da si strgaš nogu? - upita ga Dasher sa zlobnim smiješkom.

- Ajde, dečki, pa nemojte tako. Pa nisam ja kriv ako me Djed Božićnjak voli. - branio se Rudolph.

Sobovi su ga počeli gurati rogovima i pritiskati sve jače uz ogradu. Tada je najjači od njih, Comet, bacio Rudolpha na pod i udario svježe pedikiranim kopitom. Zatim su se razišli, ostavivši ga da leži na podu.

Kada je Djed Božićnjak došao do tvornice imao je što za vidjeti. Bijesna rulja izgladnjelih, neopranih i umornih patuljaka je odjednom snašla snage da se pobuni. U trenutku kada je ušao u tvornicu patuljci su gađali nadglednika darovima. Djed Božićnjak je htio krenuti prema njima kada mu je nešto doletjelo u glavu. Pogledao je i video da ga je netko pogodio *Bratz* lutkicom. Bijesan, popeo se na uzvišeni dio ispred svog ureda i uzeo megafon:

- Ima da ste se svi vratili na posao, odmah! Svaku minutu nerada skinut ću vam s plaće! - derao se Djed Božićnjak na njih.

- Da, kao da je moguće skinuti nam nešto s plaće koja je tako mala da praktički ne postoji! - odgovorio mu je Giri. Rulja ga je podržala počevši bacati raznorazne igračke na Djeda Božićnjaka.

Rulja je krenula prema mjestu gdje je Djed Božićnjak stajao i kada je shvatio da oni misle ozbiljno, uzeo je svoju vreću koja je već bila natovarena i potrčao prema staji.

- Ako ništa drugo, barem ću pokušati ostvariti dio projekta. Investitor će biti ljut. - pomislio je.

U staji je ubrzano pripremalo sobove za vuču saonica. Sve ih je upregnuo, jedino je još Rudolph ostao. Otišao je do njegovog dijela staje i nije mogao vjerovati svojim očima. Rudolph je ležao na podu sa strganom nogom. Nije bilo šanse da može vući saonice.

Ali Djed Božićnjak nije mogao bez njega, jer nema nikog drugog da mu osvjetjava put. Nije imao vremena razmišljati, pa je otvorio vrata i pridigao Rudolpha na noge, nespretno mu podvezao nogu i upregnuo ga s ostalima. Ostali sobovi nisu mogli vjerovati da mu je Rudolph toliko važan u životu.

Cijela ta situacija im je dopizdila i počeli su biti vrlo nemirni. Djed Božićnjak ih je želio smiriti, pa ih je lupio bičem. Na to su poludjeli i počeli skakati dok se nisu oslobođili. Krenuli su bijesni na Djeda Božićnjaka i okružili ga. Comet mu je bio najbliži. Sagnuo je glavu i krenuo prema

njemu. U taj tren je u staju upala bijesna rulja patuljaka. Sobovi su se razmagnuli i gledali.

Patuljci su zavezali ruke Djedu Božićnjaku i odveli ga u njegov sad već bivši ured. Bližila se ponoć. Giri i Mastri, zajedno s još nekolicinom patuljaka, vodili su razgovor s Djedom Božićnjakom u njegovom uredu. Ostali su čekali razvoj situacije.

Nakon pola sata vikanja pred patuljkama je izašao Giri. Patuljci su željno iščekivali njegovu izjavu.

- Kolege, kao što svi znamo, rad u ovoj tvornici je postao nemoguć! - rekao je i svi su se složili.

- Mi za tu situaciju krivimo loš menadžment. Vrijeme je da se uvedu promjene! Od ovog trenutka službeno proglašavam projekt Božić ukinutim! - zaderao se Giri na što je rulja uzvratila povicima i glasnim pljeskom.

- Sada je 10 minuta do ponoći i Badnjak je! Ako netko želi podijeliti darove umjesto Djeda Božićnjaka, slobodno neka učini. - rekao je Giri kada se rulja utišala.

Svi su čekali da vide da li će netko izaći i krenuti prema staji. Nitko nije krenuo.

- Kolege, danas je dan kada je Djed Božićnjak dobio otkaz! - uzviknuo je i svi su ga podržali.

* * *

Tu noć su svi patuljci u tvornici slavili dolazak promjena. Slavlje se protegnulo

duboko u noć, a patuljci su svi redom bili mrtvi pijani.

Sobovi su pušteni na slobodu, a Rudolphu je sanirana noga.

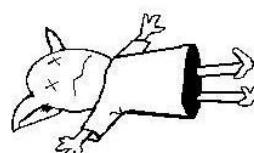
Giri je proglašio ovaj dan, danom poduzeća i najavio je da će već sutra raskinuti savez s Najvećom Međunarodnom Korporacijom za Proizvodnju Bezalkoholnih Pića™. Također, je najavio da poduzeće mijenja ime u G&M i da napuštaju staru djelatnost i počinju se baviti proizvodnjom skijaške opreme.

Najavio je i prodaju ove stare tehnologije i otvaranje podružnica diljem Sjevernog pola. Mastrija je imenovao povjerenikom za odnose s radnicima, koji je odmah najavio vraćanje prvotnih beneficija. Slavili su tako do sljedećeg jutra.

A sljedeće jutro bio je Božić. Svi mediji Sjevernog pola prenosili su vijesti o neslavnoj propasti velikog projekta koji je imao dugu tradiciju.

Za to vrijeme, negdje južnije na kugli zemaljskoj, više od milijarde djece ostalo je iznenadeno kada ujutro ispod svojih borova nisu našli ništa.

Praznim ulicama grada, vjetar je nosio stare novine na kojima je velikim slovima bio isписан naslov: *RECESIJA U SVIJETU! KAKO PREŽIVJETI BOŽIĆ?*

Novo lice u žanru, Neven se ističe jasnim pripovijedanjem... Čitateljima "Parseka" predstavio se pričom fantasy ugođaja Slabiji spol u broju 102, dok ovaj put varira poznate nam motive.

Neven Dužanec

DRUGI ČOVJEK

Noć nije bila crna. Sivilo provincije kao da je i iz nje ispilo prirodnu boju. Bili smo na periferiji velikog grada, no niske kuće čvrsto spuštenih roleta koje su prolazile pred mojim očima mogle su krasiti rub bilo koje seoske ceste u unutrašnjosti. Autobus je jurio pokraj njih, nalik stakleniku na kotačima, i nakratko ih osvjetljavao kroz svoje velike prozore. No, njegovi su putnici, iako u njemu, bili bliže onome vani. Nakon kratkog posjeta blještavilu centra, mali poslanik svjetla vraćao ih je tamo gdje pripadaju.

Ona je odudarala od toga. Stajala je u stražnjem kutu, sama. Ni u kom slučaju nije izgledala kao da se vraća. Bila je prosječnog izgleda, no na neki je način privlačila pozornost. Činilo se kao da upija svjetlost u

sebe i da joj od toga blijeda koža blago sjaji. Bila je odjevena u čupavi ljubičasti kaputić, a na nogama je imala visoke kožne čizme. Unatoč kasnom dobu noći nosila je sunčane naočale. Iako okrenuta prema prozoru, očito nije gledala van. Vidjela je samo sebe.

Sišao sam na svojoj stanici s uobičajenom grupom ljudi. Uvijek smo se vraćali u isto vrijeme, ali s različitim mesta. Svatko je hodao sam, kao i inače. Nakon dugog putovanja radi druženja s ljudima koji žive na drugom kraju grada, nitko nije imao volje za razgovor sa susjedima. Uskoro se grupica osula, a nedugo zatim sam ostao sam. No ovaj put je ipak bilo drugčije. Iza sebe sam čuo nešto neuobičajeno. Zvuk potpetica na grbavom asfaltu periferije bio je rijetkost.

Prelazeći ulicu potajno sam se osvrnuo, no ona koja me slijedila ostala je u sjeni. Unatoč tome, koraci kao da su bili odmah iza mene. Više nisu zvučali neobično, već prijeteće, kao da me progone. I predobro poznata ulica počela mi se činiti stranom i neprijateljskom. Suzdržavao sam se da ne potrčim. To bi zaista bilo previše. Da dečki iz kvarta saznaju za ovo, ne bi mi dali mira do kraja života.

Iznenada sam se našao pred haustorom svoje zgrade. Uz uzdah olakšanja shvatio sam da više ne čujem ni ženske korake. Negdje je skrenula s puta, a ja to u panici nisam ni primijetio. Ušao sam i krenuo prema liftu koji je već čekao. Pritisnuo sam gumb kod broja četiri i naslonio se na zid, pogleda zamućenog od naglog opuštanja. Iznenada su se vrata prestala zatvarati. Zaustavila ih je ženska ruka. Na trenutak je sve bilo nepomično, a onda je u lift ušla djevojka iz autobusa.

Nije rekla ni riječi i okrenula se od mene, kao da sam neki dosadni klipan iz zgrade. Začudo i ja sam se osjećao tako pa sam brzo prihvatio namijenjenu mi ulogu. Nakašljao sam se i obratio joj se.

- Dobra večer.

Nije odvratila.

- Vidio sam vas u busu. Nisam znao da ste sišli kad i ja.

Polako se okrenula i posprdno se nasmiješila, podigavši obrvu. Kao da se ne može odlučiti zabavlja li je moja "arrogancija". To me ohrabriло.

- Novi ste u zgradи?

U tom se trenutku lift zaustavio, a ona je otvorila vrata i izašla. Tek sam tada shvatio da nije pritisnula gumb kad je ušla.

- O, na istom smo katу? Kakva slučajnost. Pa susjedo, želite li ući i popiti nešto?

Stajao sam relativno blizu vrata svog stana, komično raskrečenih ruku u karikaturi pozivajuće geste. Zastala je i ona.

- Zašto?

- Pa, ovaj, mislio sam... Ma nije važno, možda drugi put.

- Zašto kad možemo i ovdje?

Iznenada je bila na meni. Silina njezinog naleta premašivala je svako moje iskustvo. Završili smo na podu, metar ili dva dalje, a ona me već skidala. Činilo mi se da se sve vrti i da ne vladam baš svojim tijelom, a ponajmanje rukama. Najednom mi je prošlo kroz glavu kakav bi bio izraz lica gospode Kumerički kad bi sad izašla i vidjela što se događa ispred njezinih vrata. No, prvotni je šok prošao i brzo sam se uživio u poznati ritam, ne misleći više ni na što.

Njezine su ruke bile posvuda, a usne su klizile sve niže. Bila je sjajna. Izgleda da mi se posrećilo na najnevjerljiviji način. Nakon što sam godinama ismijavao tipove s nevinim pričicama o tome kako su ih "pokupile trebe u minjacima dok su stopirali", ni kriv ni dužan dobio sam glavni zgoditak. Došlo mi je da se nasmijem, no tada sam shvatio da se cura pomalo gubi.

Opet je krenula prema gore, prema vratu. To mi baš i nije bila najjača erogena zona. Očito ju je trebalo usmjeriti.

Nagla, nepodnošljiva bol prekinula me usred pokreta dok sam posezao za njezinom glavom. Vrat kao da mi je gorio, a onda sam shvatio da je to ledena hladnoća. Munjevito se širila cijelim mojim tijelom, bodući me tisućama igala. Grčevito sam se tresao, dok je djevojku na meni hvatala sve veća pomama. Zabijala je zube dublje i dublje, ni na trenutak ne odvajajući usta od mog grla. Pokušao sam je strgnuti sa sebe, vukući je za kosu iz sve snage, no nije pomagalo. Ruke su mi bile pune iščupanih dlaka, a ona to nije ni primijetila. Osjećao sam se kao da tonem, sve slabiji i slabiji. Ona je roktala od užitka, požudno sišući.

Desna mi je ruka klonula na pod, u prolazu očešavši golo koljeno. Noge su mi bile skupljene ispod nje. U trenutku kad me ugrizla pokušavao sam izvući barem jednu nogu iz hlača. Shvatio sam da mi je to zadnja prilika. Nakratko sam se opustio, pokušavajući ignorirati zatupljujuću bol, a zatim naglo izravnao obje noge, svom snagom je udarivši u trbuš. Odletjela je od mene poput lutke, staklastih očiju i raščupane kose, s razjapljenim ustima iz kojih je kapala krv. Bez glasa je udarila o vrh ograde stubišta, prevrnula se preko nje i nestala u otvoru ispod.

U nevjericu sam se vukao prema ogradi, pritišćući jednom rukom ranu na vratu. Krvarila je iznenadujuće malo. Bol je

također naglo slabila, kao da je bila riječ tek o modrici. Stigavši do stubišta podigao sam se na ogradu i pogledao dolje. Četiri kata niže, na podu prizemlja, nije bilo ničeg. Ni mrtvog tijela, ni bilo kakvog traga krvi, ničeg. Instinktivno sam želio pojuriti dolje i pogledati što se zbilo, no bio sam preslab te sam klonuo naslonjen na ogradu.

* * *

Prošle su tri godine prije nego što sam je ponovno vidio, no izgledala je kao da su prošla tri dana. I kao da nije pala s četvrtog kata. Zapravo, izgledala je potpuno jednako, čak je bila jednako odjevena. Ugledao sam je sjedeći za šankom noćnog kluba, tada jednom od rijetkih svjetala u gradu koja su gorjela do svitanja. Podigao sam pogled sa svog piva tek drugi ili treći put te večeri i jednostavno je bila tamo. Stajala je u kutu s dvojicom muškaraca sličnih sebi. Mogli su joj biti braća. Bili su vrlo mirni, gotovo nepomični usred usiljenog meteža noćnog života. Nakon nekog sam vremena shvatio da ih svi zaobilaze, jedva primjetno, ali dovoljno. A onda netko nije.

Niski, ali vrlo široki muškarac u crnoj kožnoj jakni zaletio se u mlađeg od djevojčinih pratilaca, zalivši i sebe i njega svojim pićem. Odmah sam se trgnuo iz snatrenja koje me obuzimalo cijelu večer pa i dulje. Nisam bio jedini. Iznenadni se muk proširio poput vala. Svi su prepoznali jaknu, starinsku frizuru punu briljantina, duge

zulufe... i uočili još nekoliko slično dotjeranih likova okupljenih kod vrata. Znalo se što slijedi.

No trojac izravno upleten u incident gotovo i nije reagirao. Na licu najmlađeg pojavio se osmijeh koji mi je od nekud bio poznat, a drugo dvoje nastavili su lagano kružiti pogledima po okupljenima, kao da se ništa nije dogodilo. Napadač je očito bio zbunjen. Dvostruko mršaviji klinac nije se ni pomaknuo pod njegovom težinom. Unatoč tome počeo je, rutinski, dizati buku, no njih troje uto je jednostavno krenulo prema van, gotovo ga ni ne pogledavši. Nije mu preostalo ništa nego slijediti ih, a ostali kompanjoni su mu se pridružili na vratima.

Žamor se vratio istog trenutka. Nakon par riječi svi su već zaboravili što se dogodilo, a ono što je neminovno slijedilo nije ih zanimalo. Ja sam pak na brzinu izvukao novčanicu i ostavio je na šanku te se počeo probijati prema vratima. Nije mi baš išlo, gomila se s olakšanjem sklapala nakon prolaska sukobljenih strana. Meni su se pak nerado sklanjali s puta, inateći se, uvjерavajući se da bi jednako postupili da je na njih naletio netko od rokabilija, no eto slučajno nije. Pokazat će oni to ovom jadniku koji se tu koprca.

Kad sam napokon izašao, sve je već bilo gotovo. Ulica se činila praznom. Isprva sam pomislio da je djevojka opet nestala, kao prije tri godine, ovaj put zajedno s prijateljima, ostavljajući tipove u kožnjacima široko otvorenih usta. No, tada

sam primijetio kako dvojica od njih podižu trećeg s tla. Izgledao je prilično onesviješteno. Par sekunda su ga pokušavali navesti da sam hoda, a zatim ga užurbano odvukli, nestajući iz vida.

Ulica je sad bila zaista prazna. Propustio sam svu akciju, a nisam imao volje vraćati se unutra. U daljini se čuo zvuk noćnog tramvaja, kao da me poziva. Polako sam krenuo prema stanici i opet me obuzelo staro raspoloženje. Nikako se nisam mogao otresti melankolije. Trajalo je to već neko vrijeme. Možda još od... Stao sam na mjestu, shvativši da je netko tik ispred mene. Podigao sam pogled, ali kao da sam znao o kome je riječ.

Bio je visok i mršav, svijetle kose i bijledog lica. Odjeven po davno prošloj modi ili možda izvan svake mode. Oči su mu bile krute, a oko usana mu je lebdio neizbjegni posprdni smiješak. Tek sam sada video koliko liči na moju nesuđenu ljubavnicu od prije tri godine, ali ne toliko izgledom, koliko držanjem. Kao najstariji od trojca u klubu, ostavljao je dojam vođe. I sada je bilo tako, iako drugo dvoje nisu bili na vidiku. Kad je progovorio, glas mu je bio prodoran, premda se činilo da mu se usne jedva miču.

- Večeras si video nešto što ne razumiješ.

Niti sam znao niti mogao odvratiti na to.

- No, to nije prvi put, zar ne? Već dugo te muči nešto, ali ne znaš što. Osjećaš

se potpuno izgubljeno, ali ne brini se, proći će. S vremenom će ti stvari postati jasnije. Djelići će se složiti u cjelinu. Činit će ti se da si oduvijek znao, samo nisi mogao pojmiti. Sva ova bezrazložna sjeta i neobjašnjiva čežnja rasplinut će se. Činit će ti se smiješnim. A onda nas više nećeš morati tražiti.

Dok sam hodao nisam ni primijetio da sam stigao nadomak stanice. Noćni tramvaj koji sam ranije čuo, već se vidio u daljini. Zaustavio sam se upravo kad sam izlazio na glavnu ulicu. Trebao sam skrenuti desno i nastaviti nekoliko desetaka metara do stanice, no ostao sam na mjestu, okrenut prema ulici i već blizu rubnika. Neznančeve pete mora da se bile na samom rubu dok je govorio. Tramvaj se približavao i počeo zvoniti, no nije usporavao. Unatoč buci jasno sam čuo svaku riječ koju je plavokosi izgovorio. U trenutku kad je završio, nasmiješio se malo izrazitije i zakoračio unatrag.

Tramvaj je punom brzinom prešao preko njega, a zatim počeo naglo kočiti. Zrak je ispunilo civiljenje i smrad struganja metala po metalu. Stajao sam skamenjen i zurio pred sebe, ne usuđujući se spustiti pogled. A onda sam počeo shvaćati. Naposljetku sam pogledao i uvjerio se da na tračnicama nema ničega. Polako sam prešao pogledom po okolini, iako sam znao da ga neću vidjeti. Tek tada sam primijetio da pokraj mene stoji vozač tramvaja i urla, hvatajući se za glavu. Ignorirao sam ga i

prošao pokraj njega, a zatim i pokraj tramvaja čiji su se putnici okretali za mnom, širom otvorenih očiju i usta.

* * *

Događaji te noći dugo su me progonili. Tijekom sljedećih, po svemu burnih mjeseci, ja sam se uvijek vraćao na njih. Miješali su se s onima od prije tri godine, a zatim i s drugima, uglavnom prepričanim. Djelići se još uvijek nisu slagali, no pojavljivalo ih se sve više. Bile su to prije svega bapske ili dječačke priče kojih sam se prisjećao i sve su imale zajedničke elemente koji su mi sada bili tako očiti. Među njima se naročito isticala jedna koju sam čuo dok sam još bio dijete. Pojedinosti za koje sam mislio da sam ih zaboravio, sad su se počele vraćati.

Motivi su bili kao iz jeftinog romana, premda je za to možda zaslužna i moja mašta. Sjenik, niži časnik iz obližnjeg garnizona i nevoljna seoska djevojka. Vile u dječačkim rukama i rane koje nitko nije mogao preživjeti. No, časnikovo je tijelo nestalo. Tako nekako mi je to ispričao rođak mog djeda, pa sam ga odlučio potražiti, ako je kojim slučajem još živ. Obilazio sam staru rodbinu, ljude koje nisam video godinama, hineći iznenadnu brižnost. Nakon dugih razgovora o bližim i daljim rođacima i njihovim monotonim sudbinama, prikupio sam dovoljno podataka o starom Ambrozu, kako sam saznao da se zove, iako su ga

mnogo češće spominjali kao Jambru ili Jambreka.

Posve neprimjereno, živio je u starom neboderu, relativno blizu centra grada. Stan mu je bio u prizemlju i već se s ulice vidjelo da je prepun knjiga, kao da je riječ o nekom antikvarijatu. Neko sam vrijeme stajao pred vratima, premišljajući se, no stalni me protok ljudi kroz hodnik natjerao da se odlučim. Pritisnuo sam zvonce i čekao. Vrata su se ubrzo otvorila. Bio je star, ali ni približno koliko sam zamišljao da će biti. Kad me ugledao, spustio je naočale niže na nos, odmjerio me od glave do pete i jednostavno rekao:

- Dakle, video si ih?

Nisam odgovarao.

- Uđi - dodao je gotovo odmah, kao da je očekivao moju šutnju.

Ušao sam u stan, a uskoro i u njegov život. Zapravo, on je ušao u moj, premda sam ja uvijek bio posjetitelj. Brzo sam se udomaćio kod njega, priviknuo sam se i na knjige koje su doista bile posvuda, a on je stalno izvlačio nove, kako bi mi pročitao neki odlomak ili se prisjetio nečeg. Razgovarali smo o svemu, ne samo o Drugima, kako ih je nazivao, iako smo, naravno, uvijek polazili od njih i na njih se vraćali. Dolazio sam skoro svaki dan, zanemarujući privatni život, od kojega ionako nije ostalo mnogo, i ne obazirući se na zbivanja posvuda oko sebe koja nisu slutila na dobro. Kod Ambroza ionako nije bilo TV-a na kojem bismo gledali vijesti.

Ipak, najvažnije mi je bilo što je osjećaj koji me mučio godinama počeо nestajati, kao da se obećanje plavokosog Drugog ostvarivalo, ali na neobičan način. Više sam puta pitao Ambroza o tome.

- To je varljivo - odgovorio bi. - Obećanja Drugih vrlo su privlačna, iako lažna. Vrlo im je lako podleći. I samom mi se to gotovo dogodilo. Nakon događaja na sjeniku, dugo sam živio u strahu od časnikove odmazde. U to bi vrijeme seoski dječak poput mene bio lak pljen. Kad sam ga prvi put video u mjestu, užasnuo sam se. No, on se samo nasmiješio na "njihov" način, a zatim skrenuo pogled. Mnogo kasnije, možda i nakon nekoliko godina, prišao mi je i pokušao me vrbovati. Obećavao je mnogo i bio sam u velikom iskušenju, budući da nisam imao gotovo ništa. No, na sreću, morao sam odlučiti brzo, jer bio je na odlasku. Upravo me oklijevanje spasilo.

Ovakvi su monolozi bili uobičajeni i naši su se razgovori gotovo svodili na njih. No, nije mi to smetalo. Iako je volio govoriti, i slušati se, u njegovom sam se društvu osjećao dobro, bolje nego unatrag više godina. Nisam uviđao opasnosti koje je to nosilo sa sobom. Tek mnogo kasnije shvatio sam da sam bio previše vezan, baš kao što sam ranije bio izgubljen. No, tada mi to nije ni padalo na pamet i ugodna se rutina nastavljava. A onda se jednog dana sve raspalo.

Čim sam video otvorena ulazna vrata znao sam da nešto nije u redu. Stan je bio u još većem neredu nego inače, što nisam ni smatrao mogućim. Ambroz je ležao na podu, u sivoj vesti na kopčanje, kao i uvijek. Naočale su mu bile pri vrhu nosa, kao da se sprema pročitati redak iz neke od knjiga kojima je bio gotovo zatrpan. Pokraj tijela su čučala dvojica uniformiranih policajaca, a treći je fotografirao po stanu. Sa strane je stajao muškarac u civilu i gledao me ispod oka.

Kasnije, uz pivo u lokalnoj birtiji, rekao mi je da su od susjeda saznali o mojim učestalim dolascima. Naravno, bio sam glavni osumnjičeni. Bili su uvjereni da želim naslijediti stan ili nešto slično. Izrešetao me pitanjima već na licu mjesta. Sav u šoku, odgovarao sam smušeno, zamuckujući i predomišljajući se, poput pravog krivca, mislio sam, no on se činio zadovoljnim. Čim smo ostali sami, počeo se ponašati poput druge osobe.

- Žao mi je zbog onog prije, ali morao sam, zbog kolega - najprije je rekao.

- Nije važno, razumijem - odgovorio sam, iako nisam razumio baš mnogo.

- Vi sigurno znate za njih, je li tako?

Samo sam klimnuo glavom, u nevjerici. Bilo mi je savršeno jasno o čemu govorи.

- Naravno, nitko nije mogao provoditi toliko vremena sa starim, a ne znati. Oni su ga ubili, u to nema sumnje. Bio im je trn u oku već vrlo dugo. Bojali su ga se. Moglo je

sve drukčije završiti da je želio udružiti snage s nama, pomoći nam.

- Vama?

- Pa, mi smo skupina koja već dugo prati Druge. Uglavnom djelujemo tajno. Ni ja ne znam sve pojedinosti, ali ima nas odasvud.

- Zašto vam je Ambroz odbijao pomoći?

- Ni sam ne znam. Imao je silno znanje, ali bio je pomalo čudan. Sigurno ste primijetili. Govorio je da imamo krivi pristup, ali nikada to nisam vjerovao. Mislim da je jednostavno bio solo igrač. Nije podnosio kompromise, a još manje autoritet.

- Da, to zvuči tipično za njega.

- No, naposljetku smo i sami otkrili ono što je tako ljubomorno čuvao za sebe.

- A to je?

Značajno se nasmiješio, a zatim se prignuo prema meni i rekao ispod glasa. - Druge je moguće ubiti.

* * *

Stajao sam ispred haustora stare secesijske zgrade u centru. Krio sam se u sjeni i promatrao ulicu. To mi je bio zadatak. Isprva mi se činilo prilično jednostavnim, no kako je vrijeme prolazilo sve sam se više pitao zašto sam uopće tu. Ostali su bili unutra i radili... nešto.

- Bolje da ne znaš - rečeno mi je. - Ako vidiš nešto sumnjivo, pozvoni jednom dugo i dvaput kratko i skloni se.

No, ulica je bila potpuno prazna. Nitko nije bio lud izlaziti u ovo doba noći, zapravo ni u ovo doba stoljeća, s obzirom na to kakva su vremena stigla.

Inspektor Mirko mi je sve objasnio još onog prvog dana, za pivom. Pripremali su akciju, dugo čekano rješavanje pitanja Drugih. Napokon su imali ključ svega i nisu više trebali Ambroza koji ih je godinama zavlačio. No, činilo se da je vijest procurila. Pretpostavljeni su da je i ubijen zbog toga. Drugi su vjerojatno mislili da je odao tajnu. Valjalo je odmah krenuti, prije nego što bude prekasno. Trebali su im svi ljudi do kojih su mogli doći, a bilo je posla i za mene, budući da sam već bio "iniciran". Samo ču morati čuvati stražu i to je sve. Pomoći će i to što će sve oči biti uprte drugdje, u velike događaje koji su se pomaljali na horizontu.

Na licu mjesta sve je bilo drukčije. Činilo mi se kao da sam silno izložen i da me svi mogu vidjeti. Samo nitko nije želio gledati u mom smjeru. A onda su počeli krikovi. Bili su neljudski, zastrašujući. Nikada nisam čuo ništa slično. Bio sam siguran da će vrlo brzo privući pažnju cijele okolice, pa sam utrčao u zgradu. Kad sam već bio pred vratima stana, vani se iznenada prošao zvuk sirene za opću opasnost, poput gargantuanske jeke vapaja iznutra. Stao sam kao ukopan, instinkтивno podigavši

pogled prema nebu. Uto su iz stana prokuljali Mirkovi ljudi, neki su kašljali, drugi teturali, neki pak krvarili. Vikali su mi da bježim i ubrzo se izgubili u raznim smjerovima.

Kroz otvorena vrata iz stana je izlazio zagušljivi dim. Vidio sam nečije noge ispružene na podu. U glavi sam, umjesto sirene, još uvijek čuo krikove i bio sam izvan sebe od straha, no morao sam ući. Unutrašnjost stana izgledala je poput predvorja pakla. Dim, koji je bio posvuda, dizao se iz nekolicine tijela razbacanih po podu. Lica su im bila sasušena i zgrčena u agoniji. Svi su izgledali slično, poput prastarih leševa u novoj odjeći. A onda sam ugledao nju. Ležala je u kutu, sklupčana na podu, glave neprirodno okrenute prema gore i van. Na sebi je, kao i uvijek, imala ljubičasti kaputić. Izjurio sam van i dugo nastavio trčati kroz prazan grad, praćen zvukovima sirene.

* * *

Rat je došao i prošao, a ja kao da ga nisam ni primijetio. Sva su me stradanja srećom mimošla, no nisam se osjećao nimalo sretnim. Bio sam izgubljeniji nego ikad. Uglavnom sam lutao gradom, pokušavajući ne misliti na onu večer. Kao ni na onu prije ili na onu prije nje. Postalo mi je jasno tko je ubio Ambroza, ali nisam mogao učiniti ništa, niti da sam želio. Stari je očito dobro znao što će se dogoditi ako

oda svoju tajnu. Znam da nije volio Druge, ali im zasigurno nije priželjkivao onaku sudbinu. Možda je održavanje neke vrste ravnoteže bio njegov cilj. Počinjao sam shvaćati koliki je teret zapravo bio na njegovim leđima.

S vremenom je ipak postalo lakše. Zaposlio sam se i polako zaboravljao na sve, iako mi se raspoloženje nije bitno mijenjalo. No, kasno noću, kad bi grad bio prazan, a ja se vraćao kući, ovaj put autom, sve mi se činilo kao da je bilo jučer. Stalno sam očekivao da se iza ugla pojavi netko od njih, premda to nije bilo moguće. Znao sam da su uništeni one noći i da sam ja sukrivac za to. Možda negdje drugdje, u nekom drugom gradu... Ipak, nisam odlazio. Ostajao sam vrteći se u svom krugu, tražeći tamu usred svjetla.

Jedne takve noći čekao sam zeleno na semaforu, gledajući grad, gotovo jednako prazan kao nekad, iako mnogo šareniji. Iznenada mi je pažnju privuklo nešto s lijeve strane. Pokraj mog auta zaustavio se još jedan, samo mnogo noviji i veći, srebrne boje. Iz njega je treštala glazba kakva se u moje vrijeme čula samo iz kamiona sakupljača krupnog otpada. Na suvozačkom je mjestu bila djevojka. Mlada i nadurena, izgledala je poput jeftine manekenke. Vozač je bio nešto stariji, ali ipak dosta mlađi od mene. Pogledao me osmijehnuvši se posprdno i dvaput naglo pritisnuo papučicu gasa.

Inače ne radim takvo što. Bila je to samo još jedna priglupa zabava nove mlađeži. Mi smo nekad bili iznad toga. A možda nas većina jednostavno nije imala aute u tim godinama. Ipak, ovaj put je nešto u meni reagiralo potpuno drukčije nego inače. Možda je bila zasluzna atmosfera večeri pristigla iz prošlih vremena, a možda i taj klipan koji mi se cerio u lice, kao da zna u kojoj mjeri nikada neću pripadati ovdje i sad. Kako bilo, i ja sam pritisnuo gas, naravno prejako, izazvavši još jedan podsmijeh, koji je djelić sekunde kasnije nestao zajedno s onim koji ga je nosio.

Nisam ni primijetio da se upalilo zeleno. Kad sam shvatio da moj suparnik već juri i ja sam naglo krenuo, iako je bilo očito da sam izgubio i prije početka. Držao sam gas do kraja, no činilo se kao da stojim u odnosu na njegova stop-svjetla koja su se brzo smanjivala u daljini. Ipak, njemu očito nije bilo dovoljno biti brži, pa me odlučio pričekati. Iznenada je usporio, gotovo do brzine hoda, pa nisam imao izbora nego sustići ga, iako me prošla svaka volja za utrkivanjem. Neko je vrijeme vozio pokraj mene, ubrzavajući svako malo i pokušavajući me navesti da učinim isto. Ignorirao sam ga, a to mu je ubrzo dosadilo te je opet jurnuo poput vjetra.

U tom je trenutku iz pokrajnje uličice polako izašao kombi dostave. Vjerojatno nas je vidio kako vozimo sporo i pretpostavio da ima dovoljno vremena, no sad je prema njemu jurio srebrni projektil. Kombi je

pokušao ubrzati, no nije mogao učiniti ništa. Drugi je auto prikočio, zanio se i udario u njega. Sudarili su se gotovo postrance. Kombi je stao na mjestu, a automobil je samo promijenio smjer kretanja i velikom se brzinom zabio u obližnji stup ulične rasvjete.

Ja sam se zaustavio bez većih problema. Iz kombija su izašla dva dostavljača, očiju još mutnih od sna. Plašljivo su kružili oko razbijenog automobila, razgledavajući ga sa sigurne udaljenosti, a zatim se vratili do svog vozila, razgovarajući ispod glasa. Klimnuo sam im dok sam prolazio pokraj njih i prišao zgužvanim suvozačkim vratima. Djevojka se nije micala. Njezino smrskano lice zjapilo je u mene, pa sam morao odvratiti pogled. Igrom sADBINE, glazba u autu je i dalje svirala.

- Ni kriva ni dužna, ni sretna ni tužna... - vatio je meni neznani ženski glas.

Obišao sam auto kako bih provjerio u kakvom je stanju vozač. Isprva sam mislio da ga zaklanja zdrobljena karoserija, no kad sam se sasvim približio više nije bilo nikakve sumnje. Vozačko je sjedalo bilo prazno.

* * *

Nije mi trebalo dugo da ga ponovno susretuem. Nevjerojatno je koliko bi ih čovjek često vidio, ako bi gledao. Ja sam bio uvjeren da su svi istrijebljeni, te gotovo i

nisam obraćao pozornost na ljude oko sebe. Kad bih i gledao uokolo, nisam tražio ovaj novi soj, već sam očekivao vidjeti one kojih već dugo nije bilo. No, razlika je bila uistinu mala. Nije išla dalje od vanjštine. Kad sam je napokon uspio ignorirati, sve se poklopilo. Pogled, osmijeh, stav... Opet su bili posvuda, shvatio sam to. Nova generacija Drugih.

Implikacije toga bile su goleme. Nisam se mogao uhvatiti ukoštac sa svime odjednom, pa sam najprije odlučio pronaći onog od kojeg je sve krenulo. Ponovno krenulo, to jest. Nekoliko noći za redom kružio sam gradom do zore i moj je trud uskoro bio nagrađen. Vozio je isti auto. Odnosno, tako se meni bar činilo. Nije bilo baš vjerojatno da je svoje regeneracijske sposobnosti mogao prenositi. No možda ipak jest jer i djevojka je bila slična, kao i glazbena podloga.

Ovaj put se nisam utrkivao s njim, već sam ga slijedio od jednog do drugog tada popularnog "kluba", sve do pred zoru. Više se nije izlazilo u centar kao nekoć, već na rubove grada, pa i izvan njega. Posjetio sam nekoliko prigradskih mjesta za koja nisam ni znao da postoje. Obično bih ga izgubio iz vida čim bismo izašli na otvorenu cestu, a onda bih ga tražio prema putokazima koji su reklamirali "živu muziku" i tome slično. Kad bih se našao pred samom birtijom, jer o tome je uglavnom bila riječ, potražio bih njegov auto po parkiralištu. Zatim bih parkirao malo dalje i čekao da sve krene

ispocetka, pokušavajući ignorirati zvukove iznutra.

Bližilo se svitanje kad se napokon uputio kući. Djevojku je vjerojatno zagubio negdje po putu. Grad je bio potpuno prazan pa ga je i kroz centar bilo teško slijediti. Kad smo zašli u podnožje brda iznad grada, činilo se da je nestao. Dugo sam lutao kroz maglu, među vilama koje su sve izgledale isto, kao da kriju istog bezličnog čovjeka. Ili možda ne-čovjeka. Već bih bio odustao, da sam znao kako izaći iz tog labirinta. Ipak mi se nakon nekog vremena učinilo da sam se našao u ulici kojom sam stigao pa sam se požurio nizbrdo u nadi da će se tuda moći vratiti. No, dok sam prolazio pokraj jedne vile, krajičkom oka sam ugledao poznati auto srebrne boje.

Odmah sam pustio gas, a auto se nastavio kotrljati, ne usporavajući. Polako sam se zaustavio i parkirao stotinjak metara dalje. Izašao sam iz auta i prešao ulicu, sklonivši se u sjenu nekog crnogoričnog drveta. Imao sam dobar pogled na kuću. U visokom prizemlju gorjelo je svjetlo. Prozori su bili golemi, zapravo bio je to stakleni zid koji je gledao na jug, prema gradu. No, zavjese su bile čvrsto navučene i nisam mogao vidjeti što se unutra događa. Nakon što se neko vrijeme prizor nije promijenio, odlučio sam proći ispred kuće u nadi da će na poštanskom sandučiću biti prezime.

Osvrnuo dam se nekoliko puta, ponovno prešao ulicu i uputio se uzbrdo. Kuća je izgledala nestvarno u ranojutarnjem

polusvjetlu. Zapravo, izgledala je suviše stvarno. Njezini oštri bridovi kao da su prodirali iz nekog drugog svijeta u ovaj naš i ostavljali mnogo jači dojam od ostalih, svakodnevnih objekata. Kako sam se približavao osjećao sam sve veću nelagodu. Činilo mi se da sama kuća može osjetiti da sam tu. No, poštanski je sandučić već bio blizu, gotovo sam mogao razabratи prezime.

- Neće ti značiti ništa. Nije jedno od onih koje svi čuju svaki dan - rekao je glas iza mene. Zaustavio sam se iako mi je poriv bio potrčati što brže. Ispod iznenadne navale užasa bilo je još nešto. Nešto poznato. Budući da sam gledao samo kuću, nisam ni primijetio kada sam prošao pokraj urednog odlagališta otpada s nekoliko kontejnera. Bilo je uvučeno od ulice i nad njega su se spuštale povijuše iz gornjeg dvorišta, pa je još uvijek bilo gotovo u mraku. U sjeni se očito netko krio i promatrao me. Skupio sam svu snagu i okrenuo se, ugledavši tek pogrbljenu siluetu nekoliko metara dalje. Kad je postalo jasno da se više neću micati, čovjek je napravio nekoliko teturavih koraka i izašao na svjetlo.

Bio je deformiran, unakažen. Nije imao gotovo nikakve sličnosti s osobom koju sam nekoć, iako vrlo kratko, poznavao. Čak mu je i plava kosa dobila pepeljastu boju, a u očima nije bilo ni sjene nekadašnje snage. Samo je smiješak ostao isti. No, ovaj je put očito bio usmjeren prema unutra.

- Prepoznaješ me - rekao je šuštavim glasom. I doista je bilo tako. Kao da sam ga

jučer vidoši kako nestaje pred naletom noćnog tramvaja.

- Ipak nas još uvijek tražiš. No čini se da si malo zalistao pa trčiš za psima koji raznose ono što je za nama ostalo.

- Koliko vidim, ti si taj koji živi na smetlištu - rekao sam, ni sam ne vjerujući da sam to izgovorio.

Pokušao se nasmijati.

- Ne živim, ali često sam tu.

- Gledaš njih? I oni su...

- Da i oni su Drugi, kako nas je Ambroz nazivao.

Lecnuo sam se na spomen poznatog imena.

- Znaš da nismo imali ništa s njegovom smrću?

Klimnuo sam glavom.

- A ti znaš da sam ja...

- Znam - prekinuo me.

Na trenutak je nastala vrlo napeta tišina. Iako je izgledao poput bogalja, nisam ni sumnjao da bi me bez problema mogao ubiti.

- Znam i da nisi imao pojma što se zbiva.

Ponovno je zastao, ali ovaj put na drukčiji način.

- I ja sam bio tamo. Napad je bio strašan. Nismo ga očekivali. Već nakon nekoliko sekundi većina je umirala u mukama. Jedini sam ja uspio pobjeći i ostao... ovakav. Nisam im mogao pomoći. - Opet stanka. - Nikome od njih.

Podigao je pogled. - Znam da je i tebi bilo stalo do nje, na neki način. Bila je... jedinstvena.

Zatresao je glavom, pokušavajući pronaći drugu temu.

- Tješi me što sam kasnije ipak uspio kazniti gada. Pobrinuo sam se da gospodin inspektor skonča gotovo jednako mučno kao i...

Zašutio je i zagledao se u osvijetljeni prozor obližnje vile te se čujno podsmjehnuo. Očito se prezirao zbog svega što se dogodilo. Zbog poraza, zbog bijega, zbog ovog jadnog prizora, tu, pred zdanjem u kakvom je i sam nekoć zasigurno živio.

- Zapravo je oduvijek bilo ovako - rekao je kao da mi čita misli. - Jedna obitelj zamijeni drugu, a ostali se brzo prilagode. Oni vjerojatno znaju da dolazim ovamo i promatram ih. To im ne smeta. Čak štoviše, zasigurno sam sjajan primjer drugima.

Nelagodno se osvrnuo. - Moram ići. Bliži se dan.

Nisam znao što bih rekao. Već je krenuo, a zatim je nakratko zastao.

- Nadam se da ćeš me ovaj put poslušati. Nemoj nas više tražiti. I sam vidiš da nema smisla.

Trenutak kasnije nestao je u sjenama. Neko sam vrijeme gledao za njim, a onda sam otišao do auta i sišao u grad, dok se sunce polako dizalo.

Autor koji je poznat i svojim mainstream, i žanrovske pričama, Denis je uvijek intrigantan, a zaštitni znak su mu igre riječima. Tako je i u ovoj pripovijesti.

Denis Giljević

MAMINA SPILJA

- Kruha i igala, jel' da mama, kruha i igala... Al' gotovo je...- škripavim je iznurenim šaptom prozborio njegov dotučeni, izgladnjelim tijelom okovani duh, dok je Val kvrckao špricu kako bi iz nje izgnao zrak.

Starica je bila sitna i siva, suha kao bakalar. Na njenom licu igralo se sto godina boli iako joj nije moglo biti više od šezdeset. Skvrčene šake uhvaćene u mrežu plavoljubičastih žila, noktima su bile zagrizle u hrđava kolica kao da su čeljusti razjarenih pitbulova, a ne gnjili plodovi njene razgranate starosti. Patrljci njenih nogu trznuli bi se povremeno tako snažno da bi se Val morao ostavljati malog medicinskog zahvata i saginjati, mamu ponovo ušuškavati

u deku koja bi zbog tih grčevitih pokreta spuznula na pod.

- Evo mama, sad će prestati bol.

Držeći zgotovljeni pripravak, kažiprstom je napipavao točku na ostatku mršavog bedra gdje je, kao i svakoga dana, u mamu trebao uštretati jaki analgetik.

Teklo je glatko, kao i svaka laž.

U šprici je bila voda. Analgetika više nije bilo ni za lijek, a lokalni je diler živ pojeden još prošlog mjeseca. Možda je krišom trebao ostaviti mjeđurić zraka, pa u venu? Kolebao se.

Pogled joj je bio mrtav, ali oči nisu tražile smrt. To ga je satiralo, gore od gladi. Ona je kasapila želudac i mišiće, no nešto oštrije svrdlalo je mozak. Savjest? Otkud

ona u vremenima kraja? Nije bilo vremena ni za natmuriti se - mama ga je zgrabila za ruku poput orlušine.

- I krrr...krrrr... i kr - uha mi, sine, donesi...

Nije izmakla prezirnom pogledu predatora prisiljenog na potpisivanje predaje, kojem preostaje još samo lešinarenje.

- Odakle, mama? Odakle, jebemu? Nemamo da preživimo dan, a ti misliš na delicije?! Gotovo je, mama! Ja tu više ne mogu ništa! Pogledaj me, nisam jeo...

Mamin stisak popusti naglo kao što je i izronio iz mora grčeva i nekontroliranih pokreta, a glava joj između šapta kose i šušnja haljine koja je mirisala na lešinu, klone na prsa. Pored potočića sline i prozirnih balončića napuhanih u bjelkastoj pjeni, s ruba blijedih usana iscijedio se glas tanji od potrošenog konca za zube.

- Bio jednom ljepši i pravedniji svijet u kojem se moglo i htjelo, bilo sve za pet... Okrenut naglavačke i razoren, dugo je čekao da mir opet pozovem... Da stigne izbavitelj i mućne glavicom, poigra se zagonetnom bravicom... Otvori spilju izobilja, svijetlo prostranstvo, u nju da uđe čovječanstvo...

Saslušao je rastrganu besjedu do kraja. To je bilo preopterećenje dovoljno da iz klimavog sedla na lipsalom kljusetu strpljenja jednim potezom zbaci sve lažne proroke koji su nosili sućut, nadu i obećanja, pa je planuo kao suha borova šuma.

- Dobro, mama, prestani, tu mi bajku pričaš otkad... otkad... ne znam! Sve znam! O čudesnoj spilji, o miru i blagostanju koje će nam neki superjebač donijeti čim sam shvati da je baš on iščekivani nadjebač, ali moramo i jesti mama, ne? A to znači da tvoj lik iz bajke mora doći najkasnije sutra, prekosutra, mama, hej probudi se! Dosta mi je, dosta mi je! Trebao sam ti gurnuti krpu u usta čim si prvi put ispričala tu priču i udaviti te, napraviti zalihe i jesti te najmanje mjesec dana, dok još nisi bila gola kost i koža! Kakve koristi sad od tebe, jebemu, ovakve? Pričaš mi priče i...

Zamahnuo je i udario mamu po obamrlom patrljku, nogom odgurnuo kolica koja su odletjela i tresnula u zid. Zvjerski je skočio na ormarić iz kojeg je izvukao zamašćeni revolver i kutiju metaka koje je hitro strpao u svoj džep, dok je sačmaricu kratkih cijevi i dvije patronе bacio mami u krilo.

- Pucaj, mama, čim netko odškrine vrata, produlji si nadu. Iako sumnjam da će itko više doći... Zbogom!

Na ulici, dugoj aveniji ruševina, najprije je onjušio zrak. Miris krvi jedva se osjećao i to ga je presjeklo. Pogledao je lijevo-desno, kao da namjerava preći ulicu. Kako je dotle došlo? Nije se sjećao oca, tek ponekog dijela zgužvanog pisma.

* * *

Rodit ćeš se u Deblokadi, i nećeš znati što je bilo prije, kao što ni ja više ne znam što je bilo prije mog rođenja. Zato ti želim reći. Neće to ništa promijeniti. Samo da znaš.

Nova blokovska podjela svijeta izbrisala je granice među državama, a cijeli je svijet postao jedinstven. Podijeljen u istovjetne blokove, prisiljen na ravnopravnost...

Pojedinačne smrtne kazne su ukinute, uvedena je Deblokada. Kažnjavanje grupe umjesto grabežljivih i lijениh pojedinaca kad indeks učešća bloka u sretnom jedinstvu padne ispod prihvatljive granice. Deblokada ili isključivanje kažnjenog bloka iz svijeta ujedinjenog Novom blokovskom podjelom, dozvola je svim njegovim stanovnicima da u borbi za preživljavanje rade sve, svašta i štošta, da to rade do mile volje. Sitno odstupanje u odnosu na regularni blok gdje su samo povlašteni mogli sve i svašta, izazivala je drastični efekt, baš kao što minorna razilaženja u DNK stvaraju majmuna, a ne čovjeka...

Vladavinu šupaka smijenilo je bezvlašće, analhija je postala anarhija. Bal vampira ustupio je mjesto raju za ljudoždere. Izolacija i prekid svake izmjene tvari i roba, čistili su blokove od života. Blok je prožirao sebe...

Moglo je potrajati i više stotina godina prije kraja. Život u Deblokadi, upamti, vrijedi manje od metka kojim ga se

može oduzeti, pa se uglavnom obračunava hladnim oružjem. Štedi sine...

Dajući svima sve, sustav su postale sustavne egzekucije, a društvo se rasulo u labave zajednice individualnih egzekutora. I tako do praha i pepela, do beživotne zemlje koja će nas sve nadživjeti, kada će Ujedinjeni blokovi potpisati ukaz o povratku u Novi svjetski poredak, i početi graditi ispočetka ono što elita ostalih blokova smatra društvom...

* * *

Iz čitanja misli prene ga ratni poklič čopora poreznika, no prema njemu je jurišao jedan jedini. Val izvuče revolver. Opali jednom i promaši. Drugi i treći promašaj iscijede iz njegova čela sitne kapi znoja. Bam, bam. Odoše i četvrti i peti. Ali stiglo je olakšanje. Zadnji metak pogodio je čovjekoliko biće u prsa. Uz lavež praćen šištanjem probušene mješine, biće je odskočilo pa nestalo među kamenjem najbližih ruševina. Valu je glad sažvakala mišiće pa nije imao snage poći za njim, verati se uokolo tražeći sirovi topli obrok, iako je znao da će iskrvariti u radijusu od 300 metara. Okrenuo se i pošao niz ulicu, prema obzoru.

Poreznici. Krvoloci. I oni svedeni na osamljene očajnike. Jednom, prisjećao se, a bio je manje gladan nego sada, u daljini, ugledao je tijela.

Visjela su s grana poput usnulih šišmiša, klatila se na povjetarcu koji nije osvježavao, samo raznosio smrad. S ostataka ostataka teškom se mukom cijedila gusta krv kao lijene kapi vode s hladnih stalaktita. Oguljeni do kraja. Pogledao im je uši. Nije bilo ni za deset grama kruha, ali je bilo. Poreznici. Njihovih se noževa djelo poznavalo po naizgled nesavršenoj temeljitosti.

Uzdahnuo je. Bila su to još vremena kada se moglo nabasati...

- Evo mama, donio sam ti krajčke uha, da malo uživaš u jelu. Znaš kako je teško nabaviti kruha sa živih. Imao sam sreće, obračun s neriješenim rezultatom. Znam koliko ih voliš, mama.

- Kr-uga, sine, kr-uga si donio!
- Još igla, mama.

Višesatni hod ispod sjena ispražnjenih nebodera, doveo je Vala do garaža. U želucu su mu tulile trube pa odluči zaviriti. Što se još dalo izgubiti osim duha koji hoda?

Na izrešetanim garažnim vratima još se nazirala sprejem ispisana žvrljotina "But Cher Chop Shop - sve za gladne i željne na jednom mjestu". But Cher je bio posljednji. Val izbroji rupe. Drhtavica mu prinese očima još jedan simptom kraja, novi paketić sličica za popunjavanje albuma života koji se sprema proletjeti pred očima.

Poželio je viknuti.

- But Cher!

Želji se odazvalo samo mršavo sjećanje na jedan od posljednjih posjeta.

- Val! Nisam te vidio, ne znam... Lešinariš, pičko! Svejedno, izgledaš dobro!

Prečuo je Cherove riječi dobrodošlice.

- Imaš sušena spolovila?

- Za jelo ili užitak?

- Koja je razlika?

- Za užitak su skuplja.

- Nije li to malo izopačeno? Nije li hrana ta koja nam omogućuje održavanje života, a ne par minuta znojenja i nekoliko sekundi obeznanjenosti? Kako onda može to biti skuplje od hranjivog obroka, pederčino?

But Cher izvadi prljavi mesarski nož i turi ga Valu pod grlo.

- Hoćeš da te ubijem na licu mesta, pa tvoje prvoj mušteriji koja nađe dam besplatno?

- Ohladi, znaš da kupujem. I za mamu jedno. Dugo nije kušala.

Trideset i dva ulupana metka. Ovo je stvarno kraj. Nitko više ne štedi za život.

Izišao je. Podočnjaci su iskopali hladne ljubičaste grobove za oči u obrazima. Čuo je fućanje pa se okrenuo. Nitko. Samo je vjetar svirao na razbijenim prozorima, zlokobnim razvalinama čelika i betona, krhotinama civilizacije. Građevnim blokovima nove? Kako se uzme. Val stisne zube i zakorači u pustoš.

Hodao je noć i dan, dan i noć. Kad se odvažio svrnuti pogled, krvavim je očima iza sebe još uvijek mogao vidjeti odsjaj garažnih vrata. Suze mu navru i priguše crvenilo očiju, no taj ga mali gubitak tekućine s lakoćom obori na koljena. Glava

mu klone, srce stane, dah presahne. Ogoljeli vrat preklinja je da s neba padne sjekira krvnika.

Dok je čekao da stigne kandidat koji će obaviti posao, ispod zamućenog mu pogleda i iz pijeska izviri iskrivljena pogranična tabla izopćenog bloka. Val je iščupa žustro kao bodež iz grudnog koša, a po njegovim upalim obrazima život pospe malo jarkocrvenih konfeta. Granica! Preći će je. E hoće.

Val se osovi na noge i kreće prkosno naprijed pomažući se klimavim znakom kao štakom, hrabreći noge da izdrže. Kad je podigao glavu, pred njim više nije bilo horizonta, samo beskrajni stjenjak koji se grčevito držao neba. Otkud?

Glad ili java? Pošao je dobiti odgovor na to pitanje i ubrzo odbacio štaku. Još prije minuti gotovo oduzete, noge su ga sada prosto nosile prema kamenim grdosijama, prema napuklini...

Spilja!

Brzo i spretno poput pustinjskog miša, Val uleti u usku rupu. Stajao je stješnjen kamenom i privremeno skamenjen riječima duboko uklesanim u stijenu.

"Pritisni ovdje i promijenit ćeš svijet. Imaš samo jednu priliku."

A dva gumbića.

Jebi ga, mama, koji?

Val, sine, imaš 50 posto šanse da ga promijeniš, što je jebeno mnogo više od 5 posto, kolike su bile šanse da ga preživiš mjesec dana! I to u boljim vremenima! Tiskaj, jebemu!

Koji?

Desni!

Ne, plavi! Plavi, nek' bude plavi, rimuje se sa pravi.

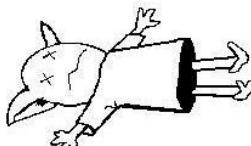
Opet ne slušaš, sine!

Odjebi, mama! Ovo je moja stvar!

I Val pritisne plavi. Gumbić se zarije duboko u stijenu i više se ne pojavi. Val sačeka minutu vrpoljeći se u tjesnoj rupi, tražeći neki znak da je učinio pravu stvar. Ništa.

- A valjda je to - to.

Val izađe i stane pažljivo promatrati, pokuša se usredotočiti na detalje. Svijet je bio potpuno isti, samo sada za nijansu modriji. Val protrne, a onda polako izvuče revolver i istrese prazne čahure iz bубnja.

Dva teleskopa: žanr SF-a (I.)

O ŽANRU I ŽANRU

Piše: Oliver Franić

Žanr (s velikim početnim slovom) je u ovom osvrtu svakako ono što smo naučili zvati znanstvenom fantastikom. Je li pod tom kapom i fantastika (koja među ljubiteljima često slovi kao *fantasy*), takozvani *horror*, ili i što ino iznaći ćemo obavimo li ono što se obično čini nemogućim: odredimo granice Žanru (pa i bilo kojem žanru) ili bar utanačimo odnose među njima. Pisac se ovdje kani baviti upravo time: predočiti novi pogled na Žanr unutar književnosti i pokazati da nije toliko zahtjevno odrediti gdje prestaje književnost, a počinje žanr, pa tako i naš Žanr. Jednako, ukazat će na njegov položaj u

odnosu na recimo, fantastiku, s kojom često dijeli ljubitelje.

Kao i obično, istini ćemo se to bolje približiti što smo spremniji obračunati se s onim što najviše volimo. Dakle, nije za očekivati da će ljubitelji pljeskati ovom osvrtu.

Nastanak žanra

Uočimo najprije da je prvenstveno mjerilo opće književnosti kakvoća književnog djela. U njoj nema zahtjeva za posebnim temama, likovima, okruženjima u kojima se odvija radnja, o vremenu u kojemu se ona

zbiva ili bilo čemu drugome. Književnosti pripada Stevensonov *Otok s blagom*, Zločin i kazna Dostojevskog, Lawrenceov *Ljubavnik Lady Chatterley*, Wellsov *Nevidljivi čovjek*, i Joyceov *Uliks*. Ona je kroz povijest pripovijedanja i pisanja iznašla mjerila kakvoće koja uključuju umijeće iznošenja radnje, uvjerljivosti i složenosti likova, relevantnosti (univerzalnosti) iznesenog za naše sada i ovdje i još ponešto što se da lakše ili teže prepoznati kao kakvoća pisanja i piščeva iskustva.

Objavljene knjige čitaju živi ljudi pa u tom srazu ponude i potražnje, djela i onoga što čitatelji vole čitati, ne prolaze svi jednako. Blisko nam je da će mnogi čitatelji radije posegnuti za nezahtjevnom pričom s Divlјeg Zapada nego za Dickensovim *Velikim očekivanjima*, za *ljubićem* s kioska nego za romanima Balzaca ili Zole, za kriminalnim (detektivskim) romanom prije nego za Goetheom i Tolstojem. Kao i kod drugih svojstava kad su ljudi u pitanju, zvonolika krivulja dobro opisuje u kojoj su mjeri ljudi prijemčivi književnoj kakvoći, pa je vrlo maleni broj ljudi zadovoljan djelima najniže kakvoće, a jednak je maleni broj onih koji su radi čitati teško prohodna štiva "tijeka svijesti" u kojima je malo uzbudljivih događanja.

Laki naputak piscu koji je željan slave i zarade je privući onu *zlatnu sredinu* (većinu) čitatelja koji ne pripadaju ovim krajnjim skupinama. Polupismeni će u tom odmjeravanju slabo proći, kao i oni koji su se suviše odmakli u suprotnu stranu. Shvatljivo

je, dakle, da će pisci uglavnom krenuti ususret čitateljima kada se bude radilo o izboru tema i načina pisanja, da će se, dapače, specijalizirati za ono što skupine čitatelja vole i traže.

Nije li razvidno da je tako nastao žanr? Ja, koji iznad svega volim čitati o pustolovinama na *Divljem Zapadu* radio sam *western*, ti koji(a) si toliko oduševljen(a) ljubavnim spletkama odgovor(a)n(a) si za postojanje *ljubića*, mi koji smo zadivljeni znanošću i njenim mogućnostima, a otkrili smo da zahvaljujući njoj svijet ne ostaje danas i sutra u istoj kolotečini, ustrojili smo znanstvenu fantastiku.

Pri tome, toliko nam je prirasla srcu tema, okruženje, ono što ćemo zvati žanr, da ćemo progledati kroz prste piscu i kad nije na književnoj razini. Stariji se ljubitelji sjećaju Langrenusove *Države na Mjesecu* koja nas je oduševljavala unatoč ispodprosječne pismenosti, nikakve dubine likova i gomile stereotipova, a slično je primjerice i s djelima Karla Maya. Svaki žanr dakle nastaje kada čitateljstvo (potražnja) povuče pisce (ponudu) k onome što ono voli, pri čemu književna kakvoća prestaje biti presudno mjerilo.

Ovo nam donekle tumači prezir književnika i kritičara spram žanrovske pisaca i njihovih djela. Kao što *ljubić*, a još više pornografska literatura složenu stvarnost svodi na više-manje jednu protežnost, a uglavnom zanemaruje ostale, tako i svaki drugi žanr - pa i Žanr - krnji stvarnost zatvarajući se u okvire onoga što čitateljstvo voli. Poznati su nam hongkongški i kineski *kung-fu* filmovi gdje gledatelji dolaze gledati

borilačke vještine, dakle tuče i borbe, kroz pretežno trajanje filma.

Naravno da kakvoća raste i unutar žanra, pa su mogući književni dometi i u *westernima*, *ljubićima* i znanstvenoj fantastici. Jednom kada prijeđe tu granicu i biva prepoznato kao takvo, žanrovsko djelo postaje općom književnošću, ono je preraslo okvire žanra. Za njega, međutim, i pisca koji ga je stvorio to može biti i nemala opasnost. Književnost ga je prihvatile tek kad je izgadio pripovijedanje, dokinuo pojednostavljenja i dočarao svu složenost svijeta, produbio likove, prenio čitateljima svoje viđenje tajne života i postojanja i na mnoge ine načine učinio svoje djelo ne samo zanimljivim nego i važnim, relevantnim. To je cijena kojom se dodvorio književnosti. Njom je često izopćen iz žanra.

Ja koji uživam čitajući o zadivljujućoj brzini kojom Doc Holiday izvlači svoj šestopuc, ti koji(a) jedva čekaš udubititi se u najnoviji *ljubić*, ili mi koji smo oduševljeni novim Martinovim romanom, ne želimo tratiti vrijeme svime što je književnosti važno; želimo ono posebno, ono radi čega uopće čitamo. Zaboravi li na ovo žanrovski pisac lako mu se može dogoditi da izgubi čitateljstvo. Zato je teško naći pisca kojeg istovremeno slave žanr i opća književnost.

Nije samim tim lakše pisati žanrovsku književnost od one "prave". Ovdje se možemo ograničiti na naš Žanr koji može biti tehnički zahtijevan jer se pisac mora potkovati znanošću smjesti li svoju priču u takvo okruženje ili mora dobro poraditi na

ustrojstvu i neproturječnosti svijeta u koji je smjestio svoju radnju. S time bi na velike kušnje došle mnoge slavljene perjanice naše književnosti, ali i Hemingway je morao znati sve o moru i ribarenju prije nego što je prionuo pisati *Starac i more*, a Aralica o tursko-mletačkim odnosima za svoje romane *Konjanik* i *Duše robova*. Dobra priprema i izučavanje onoga o čemu se piše uvijek je preduvjet svakom pisanju.

Sada nam je jasno zašto su granice Žanra (žanra) neodređene, a u ljubitelja nema suglasnosti oko toga što mu sve pripada. Zato se razvijaju podžanrovi, a fantastika i *horror* se ponekad doživljavaju dijelom Žanra, a ponekad zasebnim žanrovima. Budući da ni dvije osobe nemaju sasvim iste ukuse, sklonosti i stavove, razumljivo je da različito definiraju ono što vole i da do različitih međa protežu granice Žanra.

Zasebni interesi uobličili su unutar onog što danas zovemo znanstvenom fantastikom podžanrove, primjerice takozvanu *space operu*, *post-apokaliptični ZF*, alternativnu povijest, *cyberpunk* ili putovanja kroz vrijeme. Ovisno o zanimanju čitalaca i snazi pisaca, takav podžanr može više ili manje prevladavati unutar žanra ili se uobičiti kao zasebni žanr. Jasno nam je da to znači da je nova skupina ljubitelja jasno uobičena, a novi naraštaj pisaca počeo za nju pisati.

Zanimljivo je da i pisci mogu uobičiti žanr, stvoriti ga ili ga izdvojiti iz nekog drugog. Rodonačelnikom fantastike je svakako Tolkien, bez obzira što možda postoji pokoje djelo starije od *Gospodara prstenova*

koje mi - po sadašnjim mjerilima - svrstavamo u fantastiku, no on je zadobio čitateljstvo željno upravo takve literature i zadobio ga upravo tim djelom. Svojevremeno su se knjižari našli u neprilici na koje police poredati knjige Jean M. Auel (*Pleme spiljskog medvjeda, Dolina konja i druge*) jer nije pripadala nijednom dotad uobičenom žanru. Danas osim povjesne beletristike postoji i povjesna fantastika (naravno i alternativna povijest).

Stožeri žanra

Granica između znanstvene fantastike i fantastike je posebno nerazgovjetna. Jesu li *Ratovi zvijezda* fantastika ili ZF? Što je sa *Zvjezdanim stazama*, ili u književnosti s Burroughsovom serijom o Johnu Carteru na Marsu, zmajevima Anne McCaffrey, *Američkim bogovima* Neila Gaimana, nekim radovima Stephena Kinga ili Raya Bradburyja? Postoji li uopće čista znanstvena fantastika?

I sami su pisci naišli na teškoće pokušavajući je odrediti. Robert A. Heinlein je rekao otprilike sljedeće (priznavajući da time obuhvaća "skoro" cijeli Žanr): ZF je "spekulacija s temeljem u stvarnosti o mogućim događanjima u budućnosti čvrsto zasnovana na odgovarajućem znanju o stvarnom svijetu, prošlom i sadašnjem, i na potpunom poznavanju naravi i značenja znanstvene metode". Spomenimo još samo mnogo puta isticanu "definiciju" Žanra Damona Knighta koja jasno ističe ono do čega

smo i sami došli ranije: "ZF je ono na što pokažemo prstom kada izgovorimo ZF". Mada uglavnom postoji suglasnost oko toga što pripada Žanru za većinu djela, lako je pronaći i ona oko kojih će se ljubitelji sporiti, pa je uistinu mjerodavan samo onaj koji pokazuje prstom.

Pisac smatra da je bolje izbjegći isključivosti pa ustrojiti stožere nego se baviti granicama. Ovaj pristup zahtjeva da u ravnini svih djela (ukupne književnosti, bavimo li se pisanom riječi za razliku od filma, igara ili kojeg drugog medija) zamislimo točku koja utjelovljuje "čisti" ili "najčišći mogući" Žanr, a da pripadnost Žanru slabí što se više od te definirane točke udaljavamo. U toj ćemo imaginarnoj ravnini imati jednu drugu točku koja će utjelovljivati čistu fantastiku, negdje dalje će se nalaziti ostale točke koje će odgovarati *westernu*, detektivskom (kriminalnom) romanu i slično. Djelo koje je između točaka koje pripadaju ZF-u i fantastici imat će elemente jednoga i drugoga (recimo "Ratovi zvijezda"). Možemo uvesti i treću protežnost pa se naša ravnina pretvara u prostor, pri čemu je ta treća protežnost literarna vrijednost djela koja ga diže prema općoj književnosti ili spušta dublje u žanr (Žanr).

Ovakav je stožer puno lakše odrediti nego nepropusne granice koje moraju strogo odijeliti ono što jest od onoga što nije Žanr. Sada se možemo zabaviti oko određenja samog stožera, onim što on mora uključivati.

Što je u djelu više znanosti, ono je bliže samom stožeru, jasno je. Za njega je

svojstveno razbijanje naših svakodnevnih obzora i okvira, u stvarnosti i u razmišljanjima, pa se takva djela često bave drugim vremenima (najčešće budućnošću), drugim prostorima (recimo svemirom, novim svjetovima), novim svjetonazorima (utopije, distopije) ili novim motrištima (kroz oči vanzemaljaca, ljudi iz budućnosti). Osim ovakve izmještenosti, za Žanr je svojstvena i svijest o promjenama, svijest da svijet sutra neće biti isti kao ovaj danas i ovdje. Uistinu, tek je brzi slijed promjena kroz koje je društvo počelo prolaziti razvojem kapitalizma i znanosti - koja je njegovo oruđe - radio znanstvenu fantastiku, bez obzira što će veliki broj ljubitelja tvrditi da je Žanr stariji od Biblije i da potječe od Gilgamešova epa ili Lukijanovih priča.

I fantastika voli izmještenost, ali je ona tamo neodređena, pa obično nema odnosa spram našeg danas i ovdje. Fantastični svjetovi postoje za sebe i nemaju dodirnih točaka s našom stvarnošću. Svjetonazori se tamo najčešće ograničavaju na borbu dobra i zla i zadržavanje postojećeg uređenog stanja koje često traje tisućama godina (a da su godine prešutno po trajanju jednake ovim našima) i najbolje je moguće. Razumljivo je da postoje djela koja izlaze iz ovog okvira, ali ovdje govorimo o svojstvima stožera fantastike od kojega uvijek može biti i udaljavanja, prema znanstvenoj fantastici, ali i u kakvom drugom smjeru. U pravilu su društva opisana u fantastici statična, pa je život vladajućih i podanika nepromjenjiv kroz stoljeća, što je jamačno odjek naših

nostalgičnih razmišljanja dok smo suočeni s bolnim promjenama i prilagođavanjima.

Za Žanr je znakovit odnos spram stvarnosti i znanstvenog pristupa o kojem je govorio Heinlein. Po njemu je neprihvatljivo da se svemirski brod zaustavlja, a onda pokreće unatrag pri čemu zvijezde prestaju teći da bi potekle u suprotnom smjeru (*Zvjezdane staze*) (Zašto uopće "teku"?), smiješno je da se čuje fijuk od prolaza svemirskog broda (*Ratovi zvijezda*), budalasto da se suparnici bore svjetlosnim mačevima (koji nisu samo nepraktični nego i nemogući) u vrijeme laserskih pištolja (opet *Ratovi zvijezda*). Osupnutost mogućnošću zavela je mnoge pisce toliko da su oni razvili cijele podžanrove oko tehnologija koje nikad neće biti moguće (letovi brži od svjetlosti, putovanja kroz vrijeme), ma što mi zagovarali u "Na rubu znanosti" i sličnim emisijama.

Naravno, nije ni na jednom piscu da stoji na ishodištu Žanra i drži se njegova stožera. Na njemu je da piše ono što voli i za što ima sklonosti i da zato ubire prihod koji mu omogućuje potražnja za njegovim umotvorinama. Na onima kojima je stalo razumjeti Žanr i odnose unutar i izvan njega je, međutim, postaviti stvari na svoje mjesto. "Ratovi zvijezda" jamačno nisu blizu stožeru Žanra i vjerojatno su puno bliži fantastici unatoč svemirskim brodovima, klonovima i laserskim puškama. Princeze i carstva to odaju.

Na ovaj način uobličen stožer Žanra ukazuje da ni Asimovljeva *Fondacija* (*Zadudžbina*) ne pripada jezgri Žanra. Carstva

na galaktičkim protežnostima su jamačno nemoguća, pa je to fantastični, a ne znanstveno-fantastični element njegova djela. Što je s Lemovim *Solarisom* ili Simakovim *Gradom*, međutim?

Lako nam je ustvrditi kako je gotovo nemoguće da u svemiru postoji razumna planeta ili da postoji ili će postojati ikakva prilika da se sveukupno stanovništvo Zemlje preseli na Jupiter. U središtu zanimanja pisca Žanra, međutim, ne mora stajati samo vjerojatnost budućeg razvoja naše civilizacije i ljudskog roda. Najvrjednija djela Žanra nude nam spoznaju, novu istinu o nama samima i čovječanstvu kojem pripadamo, otkrivaju nam nove vidike, naša ograničenja, stereotipove i zablude. Takva, spoznajna ZF je jaka poveznica Žanra s općom književnošću pod uvjetom da su i druga traženja beletristike zadovoljena. Osjećaj za zanat, međutim, mora i tu voditi pisca da ne zabrazdi u potpune nemogućnosti jer će se tada naći u području fantastike.

Ovdje se opet susrećemo s opasnošću utapanja djela iz Žanra u opću književnost. Ljubitelji često prigovaraju književnim krugovima nerazumijevanje za Žanr, no često se događa da ono što je prihvatljivo književnosti nije više prihvatljivo ljubiteljima. O tome smo već govorili ranije. Udubimo se radije u samu evoluciju Žanra, u ono što je u njemu drugačije nego što je bilo u njegovim počecima i kako su se mijenjali ljubitelji i Žanr.

Evolucija Žanra

Žanr je započeo općinjeničku novim dobom. Ono je obećavalo brda i doline: letove na Mjesec (kasnije na planetu i još dalje) i pustolovine u svemiru, bajkovitu budućnost, čuda iz epruveta i retorti, nova društvena uređenja i još koješta. Unatoč stereotipu ludih znanstvenika, opasnosti od sveopćeg uništenja i neprijateljskih vanzemaljaca, opći je stav prema znanosti bio pozitivan. Hvalospjeve joj je posebno upućivala skupina oko Huga Gernsbacka, pa se činilo da je prvi smisao ZF-a popularizacija znanosti.

Nova iznašašća bila su zaštitnim znakom Žanra, a tankočutne igre znanstvenim činjenicama davale draž raspletima u romanima i pričama (Asimov, primjerice, u svojim kriminalističkim pričama). Pisci su često bili ljudi iz znanosti i oni bliski njoj, jer je uistinu bilo puno važnije o čemu je priča nego kako je napisana.

Do prvog naprsnuća u tom obrascu došlo je pojavom pisaca takozvanog *novog vala* koji su u predmete razmatranja uključili i društvene znanosti, poveli se za pokretima mlađih (*djeca cvijeća*, proturatni ugodaj, droga) te podigli književnu razinu djela. Uistinu, danas nam raniji Clarkeovi radovi djeluju zastarjelo i s mnogo literarnih grijehova, uključujući i beživotne likove.

Juriš fantastike na tržište odnio je dobar dio ljubitelja ZF-a. Začudnost je tamo veća, bijeg od stvarnosti potpuniji, prag potrebne upućenosti čitatelja niži, a nostalgičnost k starim vremenima u kojima je jučer i danas i

sutra u istoj kolotečini privlači. A na djelu je još nešto.

Znanost je izgubila mnogo od svoje privlačnosti. Njena su obećanja zaboravljena: oslobođanje od teškog tjelesnog rada, iskorjenjivanje gladi, stvaranje društva izobilja i lagode, pronalaženje lijekova teškim bolestima, produženje životnog vijeka i slično. Pokazalo se da iza tih obećanja uvijek postoji skriveno ružno lice kojim se takva dostignuća plaćaju.

Proizvodnja jeftine hrane iznjedrila je genetski preinačene organizme koje su mnogi povezali s nezdravom hranom. Strah od jezgrenih (nuklearnih) elektrana poništio je blagodati jeftine energije. Globalno zatopljenje potaklo je strah od daljnog razvoja. Sva su nova iznašašća najprije našla primjenu u vojnoj industriji i prijetnjama općem miru. Drži se da je neumjereni razvoj odgovoran za ekološke teškoće i nezdrav način života. Rječju, u znanost se više ne gleda kao spasiteljicu, već gotovo kao zlo koje po mogućnosti treba izbjegći i vratiti se selu, "prirodnoj prehrani" i "zdravom životu".

Nije zato čudo da se sve više čitatelja odvraća od ZF-a i priklanja fantastici. Dapače i unutar Žanra prevladavaju pesimistične vizije budućnosti i kritika kapitalističkog napretka. Starog slavljenja znanosti sasvim je nestalo.

Unatoč svemu, samo je znanost pozvana i u mogućnosti razriješiti naše teškoće. "Povratak prirodi" je opsjena koju je lako progledati, ali je ljudskim bićima često draža od istine. Samo je znanošću i

kapitalističkim razvojem moguće pobijediti glad, siromaštvo, bolesti, osigurati dovoljne količine energije (pa i one "čiste" ili "čistije" od postojeće), očistiti okoliš, zaštititi ozračje i pitku vodu, izbjegnuti opasnosti globalnog zatopljenja i poboljšati život ljudi.

Znanost je pod pritiscima da se uputi (ili je već na tom putu) smjerovima za koje možemo držati da su stranputice (primjerice istraživanje dugovječnosti sve do besmrtnosti, zamjena ljudskih organa ili tkiva umjetnima i slično). U svijetu u kojem je borba protiv gladi bar u načelu dobivena, a bolesti se sve učinkovitije liječe, ona se okreće novim ciljevima. Na dobrobiti i opasnosti takvih valja upozoriti. Kojim se medijem to može učiniti tako jezgrovito, izražajno, snažno i suvislo kao našim Žanrom?

Čini se da je budućnost Žanru ipak osigurana, dok god je kapitalističke dinamike i razvoja koji čine da je naše sutra nesigurno i drugačije od onoga što imamo sada. Jačat će to i fantastiku, iza koje je bijeg pred nesigurnošću sutrašnjice, ali i ZF kao suočavanje s neminovnošću promjena. Ne smijemo očekivati puko slavljenje tih promjena kakvo je vladalo u nezrelim počecima Žanra. Vjerojatno ćemo dočekati djela neprijateljska ili suzdržana spram novina, ali i ona koja će nam otvoriti oči i ukazati na istinske dvojbe u svijetu koji svakodnevno nanovo bira mogući put razvoja, a natrag ne može. Bit će to novi (stari) savez Žanra i života.

DAN O'BANNON

1946. - 2009.

Dana 17. prosinca ove godine, nakon kratke i teške bolesti, umro je Daniel Thomas "Dan" O'Bannon, američki scenarist, režiser i glumac.

Rođen je 20. rujna 1946. u St. Louisu, savezna država Missouri, a već za rana se oduševljavao stripovima i starim *horror* filmovima. Njegov uspon počinje suradnjom s Johnom Carpenterom, s kojim se upoznao tijekom studija na University of Southern California. Zajedno su radili na filmu *Dark Star*, gdje je O'Bannon radio na scenariju, specijalnim efektima, produkciji itd., a u tom filmu je i glumio. Nakon što je sudjelovao u poznatoj neuspjeloj ekranizaciji Dine s Alejandrom Jodorowskim, doživio je slom živaca, ali je zatim napisao trinaest nesupjelih scenarija, eda bi četrnaesti bio otkupljen za *Alien* (v. "Parsek" br. 106, tekst Aleksandra Žiljka). Radio je što kao scenarist, što kao majstor vizualnih efekata na nizu uspješnica: od spomenutog *Aliena* (plus nastavci), uslijedili su *Blue Thunder*, *Total Recall*, pa do ponešto eksploracijskog mini-serijala *Alien Versus Predator*. Napisao je i dva segmenta kultnog filma *Heavy Metal*, a režirao je filmove *The Return of the Living Dead* te *The Resurrected*.

Dan O'Bannon bio je oženjen od 1986. do svoje smrti s Dianom Louise Lindley, s kojom je imao sina. Uvijek s leptir mašnom oko vrata, ostao je aktivan do samog kraja, umrijevši dok je radio na filmovima *Silvaticus 3015* i *They Bite*. Za sebe je govorio da mu stvari lako dosade, i da uvijek mora raditi nešto novo. "Neki autori mogu pisati uvijek iznova istu stvar i biti zadovoljni s time. Međutim, ja uživam samo kad radim nešto što nisam radio prije", bile su riječi ovog svestranog umjetnika.

Preporučamo razgovor s Danom O'Bannonom:

http://www.denofgeek.com/movies/7576/the_den_of_geek_interview_dan_obannon.html